МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: Розвиток банківського кредитування реального сектора економіки

Здобувача вищої освіти ІІ рівня, ІІ курсу, ФМ**Б** -22-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
освітня програма «Управління процесами в сфері банківського бізнесу»

_____ Ахметзянова Марина Ігорівна
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної
програми _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «15» 01 2024 № 9

Завідувач кафедри _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2024

Реєстрація № 1 18.01.2024р. Вежоровська В.С.
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 15.01.2024р.
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 07.02.24
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: (підпис) Приходько І.О.
(ініціали, прізвище)

Члени комісії: (підпис) Вересавська О.Г.
(ініціали, прізвище)

(підпис) Коваленко Ю.М.
(ініціали, прізвище)

(підпис) Пономарьовський О.В.
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	10		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	50		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	95		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 45 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
95	A	5		

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра фінансових ринків та технологій
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Управління процесами у сфері банківського бізнесу»

Затверджую
Завідувач кафедри фінансових ринків
та технологій
_____Юлія КОВАЛЕНКО
«15» шістнадцяда 2022

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)
здобувачу вищої освіти
Ахметзянова Марина Ігорівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проекту)
Розвиток банківського кредитування реального сектора економіки

Затверджена наказом ректора від 15.11.2022 р. № 1208

2. Строк здачі закінченої роботи 4. 12. 2022р.
3. **Мета роботи** полягає в поглиблення теоретичних засад банківського кредитування реального сектора економіки та розроблення напрямів його розвитку в Україні.

Об'єкт дослідження банківське кредитування реального сектору економіки.

Предмет дослідження економічні відносини, що виникають у процесі здійснення кредитування реального сектора економіки.

Орієнтована база дослідження банківське кредитування реального сектору економіки.

4. **Вихідні дані до роботи** Закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, укази Президента України, нормативні документи Національного банку України, статистичні збірники НБУ та Державного комітету статистики, наукові статті та монографії.
5. **Перелік графічного матеріалу** таблиці, рисунки, графіки.
6. **Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОЇ КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

1.1. Економічний зміст банківського кредитування реального сектора економіки.

1.2. Роль банківського кредитування у розвитку реального се економіки.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІ ДИНАМІКА.

2.1. Специфіка та тенденції банківського кредитування реального се економіки у розрізі суб'єктів підприємництва.

2.2. Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на банк кредитування реального сектора економіки.

2.3. Оцінка динаміки банківського кредитування під час кризових сит зумовлених пандемією Covid-19 та воєнними діями.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬ КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ.

3.1. Формування стратегії та тактики розвитку банківського кредиту реального сектора економіки.

3.2. Розроблення та впровадження нових кредитних програм для суб підприємництва.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактичн
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	29.09.2023 р.	29.09.2023
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	31.10.2023 р.	31.10.2023
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	11-22.12.2023 р.	21.12.2023
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	26-29.12.2023 р.	19.12.2023
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	02-09.01.2024 р.	29.01.2024
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	01.11.2023 р.- 04.12.2023 р.	3.12.2023
7	ЗАХИСТ	07-08.02.2024 р.	

8. Дата видачі завдання «15» 11 2022

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту) _____ (підпис) Береславська О (прізвище, ініціали

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Береславська О (прізвище, ініціали

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Ахметзянова (прізвище, ініціал

АНОТАЦІЯ

Розвиток банківського кредитування реального сектора економіки

Ключові слова : реальний сектор економіки, кредитування, кредитування бізнесу, банківське кредитування, доступні кредити 3-6-9

Мета роботи: поглиблення теоретичних засад банківського кредитування реального сектора економіки та розроблення напрямів його розвитку в Україні.

Завданням роботи є: визначити сутність кредитування реального сектора економіки та його роль у розвитку економіки України; принципи банківського кредитування; обґрунтувати функціонування банківських кредитів; провести дослідження сучасного стану банківського сектора України; проаналізувати обсяги наданих кредитів у розрізі суб'єктів підприємництва; визначити стан реального сектору економіки та насамперед вплив внутрішніх та зовнішніх факторів; сформувати стратегію та тактику розвитку реального сектора економіки; розглянути напрями розвитку банківських кредитів в забезпеченні сталого економічного зростання в Україні та пропозиції з удосконалення та створення кредитних програм та їх спрощення.

Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають у процесі здійснення кредитування реального сектора економіки

Об'єкт дослідження – банківське кредитування реального сектору економіки.

База – закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, укази Президента України, нормативні документи Національного банку України, статистичні збірники НБУ та Державного комітету статистики, наукові статті та монографії.

Дані дослідження можуть бути використані задня формування майбутньої стратегії розвитку кредитування реального сектора економіки.

Робота містить сторінок 60 сторінок, 9 таблиць, 2 рисунків , список використаних джерел з 18 найменувань, додатки – 7 шт.

Рік виконання роботи 2022- 2023 рр.

Рік захисту роботи 2024 р.

SUMMARU

Development of bank lending to the real sector of the economy

Keywords: real sector of the economy, lending, business lending, bank lending, available loans 3-6-9

The purpose of the work: deepening the theoretical foundations of bank lending in the real sector of the economy and developing directions for its development in Ukraine.

The tasks of the work are: to determine the essence of lending to the real sector of the economy and its role in the development of the economy of Ukraine; principles of bank lending; justify the operation of bank loans; conduct a study of the current state of the banking sector of Ukraine; to analyze the volume of loans provided by business entities; determine the state of the real sector of the economy and primarily the influence of internal and external factors; to form a strategy and tactics for the development of the real sector of the economy; to consider directions for the development of bank loans to ensure sustainable economic growth in Ukraine and proposals for the improvement and creation of credit programs and their simplification.

The subject of the study is economic relations that arise in the process of lending to the real sector of the economy

The object of the research is bank lending to the real sector of the economy.

The basis is the laws of Ukraine, resolutions and decrees of the Cabinet Ministers of Ukraine, decrees of the President of Ukraine, regulatory documents of the National Bank of Ukraine, statistical collections of the NBU and the State Statistics Committee, scientific articles and monographs.

The research data can be used to form the future strategy for the development of lending to the real sector of the economy.

The work contains 60 pages, 9 tables, 2 figures, a list of used sources with 18 titles, 7 appendices.

The year of work is 2022-2023.

The year of job protection is 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

1.1. Економічний зміст банківського кредитування реального сектора економіки.....1

1.2. Роль банківського кредитування у розвитку реального сектора економіки.....7

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....11

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЯ ТА ДИНАМІКА

2.1. Специфіка та тенденції банківського кредитування реального сектора економіки у розрізі суб'єктів підприємництва.....12

2.2. Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на банківське кредитування реального сектора економіки.....16

2.3. Оцінка динаміки банківського кредитування під час кризових ситуацій, зумовлених пандемією Covid-19 та воєнними діями.....25

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....34

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

3.1. Формування стратегії та тактики розвитку банківського кредитування реального сектора економіки.....36

3.2. Розроблення та впровадження нових кредитних програм для суб'єктів підприємництва.....41

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....48

ВИСНОВКИ.....50

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....52

ДОДАТКИ.....54

ВСТУП

На сьогоднішній день організація банківського кредитування реального сектора економіки та пришвидшення процесів трансформації економічних систем підвищує значення кредитування, як важливої складової глобалізації економіки, що сприяє забезпеченню додатковими фінансовими ресурсами національних та світової економік.

Розвиток сучасної фінансової системи України залежить від глобальних соціально-економічних тенденцій.

Банківське кредитування сприяє появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, будівництву об'єктів соціального та культурного призначення, а також забезпечує економічну стабільність. Кредит сприяє еволюції та розвитку всіх секторів національної економіки. Він є джерелом капітальних інвестицій, тому традиційно виділяється його вагома роль у розвитку і реструктуризації економіки та інвестиційній діяльності.

Основною економічною функцією банків є кредитування їх клієнтів. Воно є найбільш прибутковою, але й найбільш ризиковою частиною банківських активів та потребує аналізу наданих позик у розрізі суб'єктів кредитування.

Питання пошуку проблем здійснення банківського кредитування реального сектору економіки та шляхів їх вирішення, у контексті створення програм кредитування підприємств та спрощення його організації, мають важливе прикладне значення, вимагають поглиблення наукових досліджень та не викликають сумніву щодо актуальності.

Дослідженням питання розвитку банківського кредитування реального сектора економіки займалися такі вченні, як: Пасінович І. І. та Дмитрук В. О., Гасій О. В., Клименко В. І, Сегеда Л. М. та Забчук Г. М.

В цей же час потребують дослідження питання сутності самого поняття «банківське кредитування реального сектора економіки», механізму

здійснення банківського кредитування та його впливу на розвиток економіки, а також шляхи пристосування закордонного досвіду до умов сьогодення економіки України.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і прикладних розробок, щодо визначення сучасного стану та проблем розвитку банківського кредитування в Україні обумовила вибір теми дипломного дослідження, його мету та завдання.

Мета дослідження є поглиблення теоретичних засад банківського кредитування реального сектора економіки та розроблення напрямів його розвитку в Україні.

Об’єкт дослідження – банківське кредитування реального сектору економіки.

Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають у процесі здійснення кредитування реального сектора економіки.

База – закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, укази Президента України, нормативні документи Національного банку України, статистичні збірники НБУ та Державного комітету статистики, наукові статті та монографії.

Для досягнення зазначеної мети в роботі поставлено й вирішено такі завдання:

- визначено сутність кредитування реального сектора економіки та його роль у розвитку економіки України;

- принципи банківського кредитування;

- обґрунтовано функціонування банківських кредитів, як інструменту забезпечення розвитку реального сектору економіки;

- проведено дослідження сучасного стану банківського сектора України;

- проаналізовано обсяги наданих кредитів у розрізі суб’єктів підприємництва;

- визначено стан реального сектору економіки та насамперед вплив внутрішніх та зовнішніх факторів;

- сформовано стратегію та тактику розвитку реального сектора економіки;

- розглянуто напрями розвитку банківських кредитів в забезпеченні сталого економічного зростання в Україні;

- пропозиції з удосконалення та створення кредитних програм із спрощення та розвитку кредитування реального сектора економіки.

Охарактеризували механізм здійснення банківського кредитування та надання основних видів послуг здійснювалася за допомогою методики систематизації й узагальнення. Обґрунтовано шляхи подолання проблем використовуючи методи вибірки статистичних і облікових даних, групувань, системно-структурного аналізу та експертних оцінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

1.1. Економічний зміст банківського кредитування реального сектора економіки.

Розвиток будь-якої країни потребує максимальної зайнятості працездатного населення і стабільного економіко-соціального зростання. Дослідження та модернізування банківського кредитування реального сектору економіки є одним із найпріоритетніших напрямів та рушієм забезпечення стабільності фінансового розвитку держави.

Кредит є основним елементом сучасної економіки, невід'ємною частиною економічного розвитку. Він використовується як у великих об'єднаннях та підприємствах, так і в малих сільськогосподарських, торгових та виробничих структурах: в рамках держави, уряду і окремими громадянами.

Дзюблюк О.В. зазначає: «За економічною суттю суб'єктів кредитних відносин поділяють на кредиторів та позичальників. Кредитор - особа, яка виступає надавачем будь-яких ресурсів позичальнику. Позичальник - суб'єкти господарювання або населення, які їх потребують. Вони вступаючи в кредитні відносини, переслідують ті самі цілі. Зв'язок суб'єктів кредитної угоди є відносини двох юридично самостійних осіб, які забезпечують майнову відповідальність один перед одним і можуть виявити взаємний фінансовий інтерес» [5].

Банківське кредитування здійснюється за суворого дотримання принципів, які являють собою основний елемент сукупності відносин, що відображають сутність та зміст, вимоги обов'язкових законів у галузі кредитних відносин. (рис. 1.2).

Рисунок 1.1 Принципи кредитування

Джерело: розроблено автором на основі [3].

ЗУ «Про банки та банківську діяльність» визначає банківський кредит, як - «всіляке забов'язання банку дати суму грошових ресурсів, будь-яке гарантування; зобов'язання купити право вимоги боргу№; пролонгування терміну погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання позичальника стосовно повернення заборгованості, а також на заборгованість сплату відсотків та інших зборів з даної суми» [8].

«Банківський кредит, з економічної точки зору, виступає головним джерелом покриття грошовими ресурсами фактичної діяльності фірм та виконує одну з генеральних ролей у стимулюванні процесу відтворення в економіці» - визначають Нєізвєстна О. В.,. Ткачук К. В [10]. Це ще один інструмент, при допомозі якого, суб’єкти залишаються на своїх стійких позиціях на ринку та отримують можливості для подальшого розвитку.

На сьогоднішній день, враховуючи які наслідки для нашої держави спричинила криза останніх років, залишається неабияк актуальним вивчення даного питання, аналіз оцінки впливу та проведених заходів щодо

оздоровлення реального сектору економіки, і в тому числі, активізації банківського кредитування.

Вивченням питання сутності та ролі банківського кредитування реального сектору економіки займалися такі вченні, як Г. М. Забчук, Л. М. Сегеда, О. В. Гасій, В. І Клименко, І. І. Пасінович та В. О. Дмитрук, М. І. Звєряков та Л. В. Жердецька а інші.

Розглядаючи «реальний сектор економіки» – це один з секторів економіки країни, до якого відносяться суб’єкти господарювання, які створюють валову додану вартість та формують ВВП і НД виробляючи матеріальні та нематеріальні товари, цим самим надаючи послуги, які не є складовими фінансового сектору.

Пшик Б.І зазначив: «…реальний сектор економіки складається з фінансових корпорацій, тобто з великих, малих і середніх підприємств, основним завданням яких є вироблення товарів чи надання нефінансових послуг».

Реальний сектор та банківська галузь взаємодіють через систему кредитування та накопичення коштів. Підприємства та домогосподарства з екстрафінансовими ресурсами формують кредитну базу для банків, яка стає джерелом фінансування для суб'єктів реального сектора, що мають термінову потребу у ресурсах. (див. рис. 1.2).

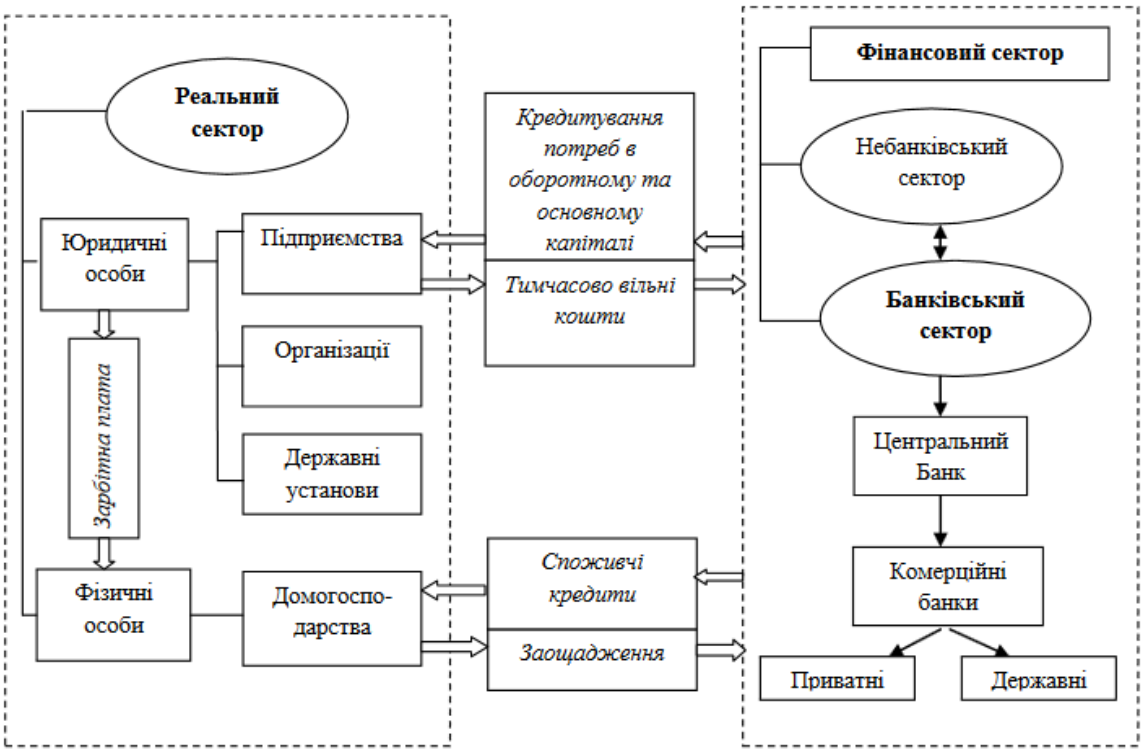

Рисунок 1.2. Взаємодія реального і банківського секторів економіки

Джерело: [12].

Васильців Тарас та Куницька-Іляш Марта визначили, що: «до основних складових реального сектору економіки, то до них ми можемо віднести:

1). Виробнича сфера включає матеріальне виробництво, таке як промисловість, сільське господарство, мисливство та лісове господарство.

2). Сектор виробничих та невиробничих послуг охоплює широкий спектр діяльності, такий як торгівля, наука, надання послуг підприємцям, освіта, охорона здоров'я, соціальна допомога, комунальні та індивідуальні послуги, а також діяльність у сфері культури та спорту.

3). Галузь торговельних послуг включає будівництво, транспорт і зв'язок, торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та засобів особистого вжитку, а також діяльність готелів та ресторанів [2].

Думки Олени Ігорівни Волот та Ірини Миколаївни Пліско, які провели дослідження приводу сутності терміну «банківського кредитування реального сектора економіки» та його економічного значення для країни зображено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Економічний зміст «банківське кредитування реального сектора економки»

Дослідник	**Економічний зміст «банківське кредитування реального сектора економки»**
Г. М. Забчук	Стимулювання банківського кредитування реального сектора економіки виступає як каталізатор та передумова економічного розвитку. Вкладання коштів у цей сектор сприяє поліпшенню кредитної діяльності комерційних банків. Дослідник визнає, що ключовим регулятором є держава, оскільки вона має основні інструменти для регулювання
Л. М. Сегеди	Банківський кредит спрямований на підтримку процесів розширеного відтворення у суспільстві, стимулюючи інвестиційно-інноваційні ініціативи.

В. І Клименко та О. В. Гасій,	Стабілізація економіки визначає передумови для розвитку банківської сфери. Це можна досягти шляхом оцінки інституціональної структури, формування сучасної законодавчої бази та розширення різновидів банків, зокрема з фокусом на регіональному рівні
І. І. Пасінович та В. О. Дмитрук	Поощрення банківських установ, які надають кредити корпоративним клієнтам та самостійним підприємцям на регіональному рівні, з метою залучення нових кредитних ресурсів для конкретних інвестиційних та інноваційних програм.

Джелело: розроблено автором на основі [13].

Отже, економічний зміст кредитування банками полягає у фінансуванні бізнесу та є потужною складовою частиною стабілізації економіки у такий нелегкий час.

1.2. **Роль банківського кредитування у розвитку реального сектора економіки.**

Стан банківської системи будь-якої незалежної держави є визначальним умовою для розвитку національної економіки. Один із основних джерел інвестування фінансових ресурсів у бюджетну сферу країни - це банки.

Банківське кредитування відіграє ключову роль у забезпеченні та підтримці економічного зростання та сталого розвитку держави. Надаючи кредити реальному сектору економіки, банки сприяють створенню робочих місць, розширенню виробничих потужностей, впровадженню інновацій і технологій, раціоналізації використання ресурсів та задоволенню споживчих потреб населення у додатковому фінансуванні

Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі майже повністю підривають фінансову стійкість більшості вітчизняних підприємств і призводять до раптового зменшення кількості надійних позичальників (особливо в умовах зменшення прибутковості банківських операцій), кредитні операції залишаються ключовим видом активних операцій банків, які включають в себе використані ресурси банку.

Практичні труднощі, пов'язані із процесом банківського кредитування для малих та середніх підприємств, суттєво сповільнюють прогрес у розвитку цього сегмента національної економіки. Це веде до втрат можливостей для подолання негативних тенденцій у фінансовій сфері. Не лише бізнес, але й банківські установи відчувають вплив цих труднощів.

Для підприємців високі відсоткові ставки, короткі строки погашення, нестача або відсутність основного капіталу для малих підприємств, обмежена доступність кредитів для малого бізнесу та відсутність конкурентного ринку кредитних послуг, разом із складністю та тривалістю процедур отримання

банківської позики, є значущими труднощами для їхнього успішного функціонування.

Не вистачає внутрішнього капіталу для самостійних підприємців, а обмежений доступ до ресурсів фондового ринку підкреслює важливість та роль банківського кредиту. В сучасних умовах це є найбільш вагомим джерелом для поповнення оборотного капіталу підприємств реального сектора економіки та потужним рушієм для розвитку підприємницької діяльності в умовах змінної економіки. З цього випливає висновок, що лише при взаємодії та пропорційному розвитку різних економічних підсистем, зокрема банківської і реального секторів, можливий ріст економіки в цілому.

В Україні кредитування малого та середнього бізнесу є складною задачею через високий економічний ризик, що є ключовим фактором для отримання довгострокових інвестицій. Малі та середні підприємства переважно утримують в обігу майже всі свої фінансові ресурси та є надто чутливими до негативних наслідків процесу адаптації України до умов відкритої економіки. Тому, в умовах невизначеності, малі підприємства віддають перевагу швидкому обороту капіталу і, отже, не є достатньо привабливими для інвестицій як вітчизняних, так і закордонних інвесторів.

Характеристики малих та середніх підприємств істотно обмежують їхню здатність до ефективного взаємодії з банками у справах кредитування. Серед таких обмежень можна виокремити наступні:

- Відсутність довгострокової кредитної історії на підприємстві, що значно підвищує рівень кредитного ризику.

- Тіньовий характер через приховування фактичних сум доходу та заробітної плати.

- Невеликий розмір бізнесу, що ускладнює оцінку стану банку.

- Незрозумілі та недостовірні заяви, які не належним чином відображають фінансові результати виробничої та господарської діяльності.

- Відсутність безпечних і ліквідних активів, які можуть слугувати заставою отриманого кредиту.

Ці фактори призводять до високого рівня ризику для банків при кредитуванні малого та середнього бізнесу, що впливає на рішення банків щодо умов кредитування у наш час.

Таблиця. 1.2

Фінансування підприємства власними коштами та позичковим капіталом

Критерії	**Власний капітал**	**Позичковий капітал**
1. Рівень відповідальності	Щонайменше у повному обсязі	Відсутня; статус кредитора
2. Участь в управлінні підприємстов	Дає право	Виключена
3. Участь у прибутках	Дає право	Обумовлені відсотки; участь у розподілі- виключена
4. Строк використання	Необмежений	Має строковий характер
5. Забезпечення	Немає значення	Необхідне
6. Податки	Сплачується з прибутку підприємства	Проценти за користування є валовими втратами, отже витрати за кредитом зменшують податковий тягар
7. Порядок поверння у разі банкрутства	В останню чергу	Першочергово, але залежить від кредитора

Джерело: розроблено автором [4].

Для того, аби ефективно функціонувала банківська система та механізм необхідним є стабільна економічна ситуація в країні, наявність

розвиненої інфраструктури та ефективне державне регулювання, а саме в частині державних інструентів регулювання захисту прав кредиторів та позичальників. Розвинений ринок банківського кредитування, який ефективно управляється з боку держави, має забезпечити оптимальний розподіл обмежених фінансових ресурсів серед суб'єктів підприємництва та сприяти економічному зростанню України.

Отримання додаткових коштів для виробничого підприємства має прискорити індивідуальний кругооборот капіталів, а СПД отримають можливість вирішення проблем бізнесу. Наприклад, у придбанні сировини та матеріалів, необхідних для безперервної виробничої діяльності, ще до одержання коштів за реалізовану готову продукцію.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Банківська система в Україні виступає як найбільший кредитор реальної економіки, а банківське кредитування відіграє ключову роль у задоволенні потреб реального сектора. Активізація цього процесу стала важливим завданням економічної політики, розв'язання якого призведе до значного соціально-економічного виграшу для України. Вважається, що банківський кредит є необхідним елементом сучасної економіки та відіграє невід'ємну роль у її розвитку. Використовується як на макро-, так і на мікро-рівні, охоплюючи великі підприємства, об'єднання, агропромислові та торгівельні структури, а також державні та громадянські суб'єкти.

Важливу роль в економіці приділяється кредиту з точки зору К. В. Вераксича, який вважає, що цей фінансовий інструмент є великим стимулятором ефективності трудової діяльності. Його вплив охоплює як підприємницьку сферу, так і звичайних громадян. Високі процентні ставки, короткі строки погашення та інші труднощі в отриманні кредиту вважаються суттєвими проблемами для підприємців, що впливають на їхні можливості управління бізнесом.

Однак інноваційний розвиток економіки та банківське кредитування тісно взаємопов'язані. Комерційні банки взаємодіють з різними учасниками економічного процесу, включаючи інноваційний сектор. Основна увага приділяється довгостроковому банківському кредиту, впровадженню банківських інновацій для поліпшення економічних відносин та ефективному розподілу ресурсів у відповідь на моніторинг економічної ситуації.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДИНАМІКА

2.1. **Специфіка та тенденції банківського кредитування реального сектора економіки у розрізі суб'єктів підприємництва.**

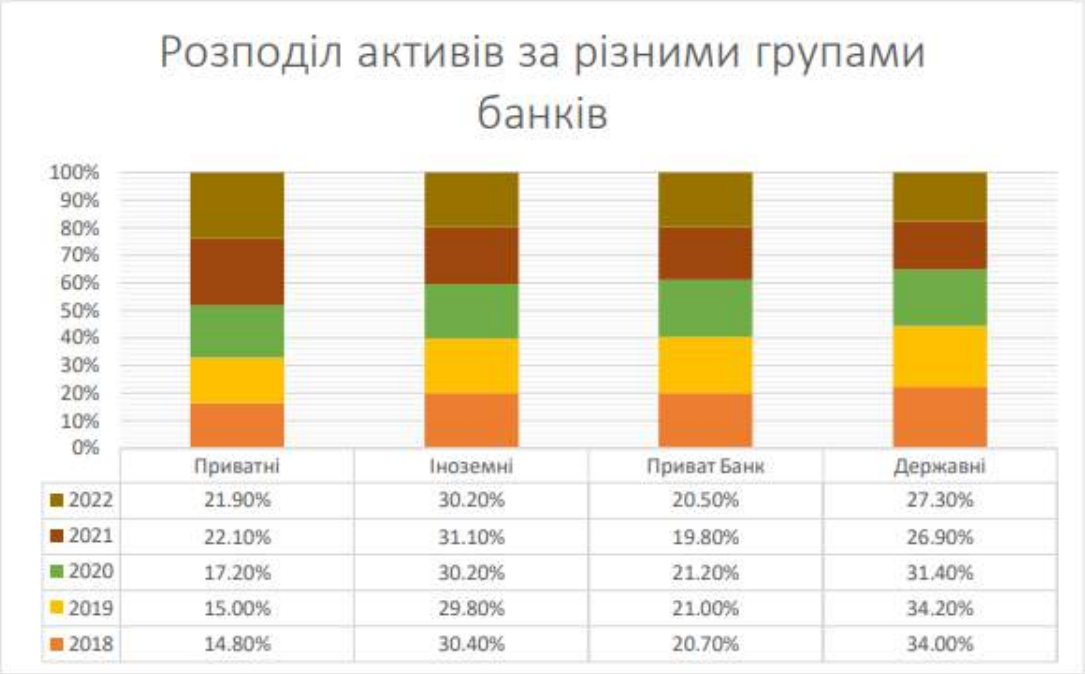
В даний момент економіка нашої країни перебуває в стадії відновлення від кризових явищ та викликів глобалізації. Сповільнення економічного зростання в Україні та ряд проблем у фінансовому секторі, зокрема, управління фінансовими ресурсами, ускладнюють взаємодію фінансового та банківського секторів з реальним сектором економіки.

Цей взаємозв'язок має вирішальне значення для досягнення макроекономічних цілей, таких як фінансова стійкість, економічна стабільність, рівень економічного розвитку та зростання країни. Це також визначає обсяг інвестицій, рівень розвитку людського капіталу і якість життя населення.

Взаємодія між цими секторами має спільні інтереси для їхніх учасників та є ключовою метою держави, яка впливає на ці сфери за допомогою фіскальної та монетарної політики.

Отже, реальний сектор економіки постійно потребує фінансових ресурсів, які залучаються з фінансового сектору і сприяють прибутковості підприємств. Навіть при наявності труднощів, таких як ракетні атаки та окупація територій, банківський сектор в Україні, попри труднощі, виявляє позитивні показники рентабельності активів та капіталу, хоча є тенденція до скорочення банківської мережі та ліквідації деяких банків [9].

Графік 2.1

	Приватні	Іноземні	Приват Банк	Державні
2022	21.90%	30.20%	20.50%	27.30%
2021	22.10%	31.10%	19.80%	26.90%
2020	17.20%	30.20%	21.20%	31.40%
2019	15.00%	29.80%	21.00%	34.20%
2018	14.80%	30.40%	20.70%	34.00%

Джерело: розроблено автором на основі [11].

У структурі банківського сектору відбулися значущі зміни. Спостерігається тенденція до збільшення частки державних банків на кредитному ринку. Наприклад, станом на 01.01.2022 року частка державних банків становила 46,9%, але до 01.11.2022 року вона зросла до 53,4%. Позитивне значення вплинуло показник частки кредитування банків іноземних банківських груп, який зменшився на 27,8%, що становить 74 млрд гривень у вартості кредитного портфеля.

Структура балансів державних та приватних банків, включаючи ті з іноземним капіталом, також зазнала змін. Значний спад кредитного портфеля призвів до зменшення частки ОВДП у активах банківських установ з 10,1% на початку 2022 року до 5,4% на 01.11.2022 року, що становить 33,1 млрд гривень.

Іноземні банківські групи також відчули вплив змін, збільшивши активи банків лише на 0,3% (близько 2 млрд гривень) у гривневому еквіваленті. Це

може свідчити про фактичне скорочення активів іноземних банківських груп у зв'язку з курсовими коливаннями. Такий розвиток подій може становити значний ризик для стабільності фінансової системи країни.

Щодо державних банків, вони покращили структуру активів, включаючи скорочення частки ОВДП, що сприяло приросту кредитування в економіці у 2022 році. Загальні активи зросли на 19%, кредити на 12%, а ОВДП зменшилося на 5%, що сприяло збільшенню обсягів кредитування в економіці. Концентрація державних банків в державі є чинником стабільності банківської системи.

Графік 2.2

	Кредити надані клієнтам	Кредити що надані СПД	Кредити що надані ФО
2022	1075	823.5	225.7
2021	1067.8	803.1	139.6
2020	980.5	770.2	203.8
2019	1061.9	845.6	212.1
2018	1144.9	939	203.3

Джерело: розроблено автором на основі [11].

Серед обсягів наданих кредитів найбільш значущу частку складають позики, які надані суб’єктам господарювання. За станом на 01.12.2022 року загальна сума цих кредитів склала 1075 млрд грн, що на 7,2 млрд грн

перевищує аналогічний показник на початок грудня 2021 року, але на 94,5 млрд грн менше, ніж за аналогічний період 2020 року (графік 2.2).

Обсяг кредитів, виданих фізичним особам протягом 2022 року, зменшився на 13,9 млрд грн у порівнянні з попереднім роком. У той же час, у 2021 році цей показник виріс на 35,8 млрд грн. Кредитування суб'єктів господарювання у порівнянні з 2018 роком скоротилося на 115,5 млрд грн протягом 2022 року, але порівняно з 2020 роком відбулося зростання на 53,3 млрд грн.

Разом із збільшенням обсягів кредитування зросла і частка проблемної заборгованості. Згідно з даними Національного банку України, за 2022 рік частка непрацюючих кредитів зросла до 36,75%, зокрема, стосовно кредитів корпоративному сектору, цей показник станом на 01.12.2022 року склав 40,51%. Це свідчить про те, що корпоративний сектор отримав більше кредитів порівняно з населенням. Бізнес в Україні стикнувся з серйозними проблемами щодо відшкодування боргів через енергодефіцит, втрату застави, припинення діяльності, втрату персоналу та інші обставини.

2.2. Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на банківське кредитування реального сектора економіки.

Аналізуючи стан банківського кредитування реального сектора економіки за останні 5 років, варто виділити основні зовнішні та внутрішні загрози, насамперед початок повномасштабного вторгнення країни агресора-росії, пандемія COVID-19 та ряд таких факторів, як: інфляція, імпорт/експорт, облікова ставка НБУ та інше.

На сьогоднішній день всі сфери бізнесу, в тому числі, нелегальні, залежать від стабільної роботи банківської системи, яка є основою виробничих та операційних процесів. З початком війни в Україні залежність від неї відчув не лише бізнес, а й звичайні громадяни.

Метою протидії розповсюдженню COVID-19 11 березня 2020 р. Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [14]. Застосовані обмежувальні заходи сильно вплинули на економічну діяльність не тільки нашої держави, а й усього світу. Як наслідок, скоротився загальний попит, світові ціни на сировину почали падати та насамперед з’явилися логістичні проблеми. Усі ці фактори спричинили зменшення обсягів виробництва та експортної діяльності, скорочення робочої сили, працездатного населення.

Світова пандемія коронавірусу поглибила глобальні процеси уповільнення економічної тенденції. За цих умов відкритість української економіки, тобто її залежність від експорту та цін на сировину передували швидкій негативній реакції базових експортоорієнтованих виробництв промисловості. У досліджені ми більш детального розглянемо такі галузі, як: харчова, фармацевтична, металургійна та машинобудівна галузь, аграрії, сільське господарство, транспортний сектор.

Розглядаючи динаміку експорту, слід відмітити зменшення обсягів виробництва в металургійній та машинобудівній галузях, у той час як обсяги експорту сировинної та харчової продукції, навпаки, показують тенденцію зростання. Протягом багатьох років машинобудування перебувало в кризовому стані, а пікове падіння виробництва в металургії спостерігалося в березні–травні. Це було викликано рядом факторів, таких як світове скорочення попиту, падіння цін на металопродукцію, запровадження імпортних обмежень, а також внутрішні логістичні труднощі.

Щодо харчової та фармацевтичної галузі, вони менше відчули наслідки карантину, оскільки спостерігався підвищений попит на початку його дії. Але ажіотаж на антисептичні засоби та лікарські препарати в спекотний період зменшився, що призвело до уповільнення приросту в цих галузях.

Хімічна галузь, яка показувала високі темпи зростання у 2020 році, також стиклася з труднощами з початку 2022 року через енергетичні проблеми та підвищені кредитні ризики.

Сільськогосподарський сектор та аграрії зазнали втрат, але надалі забезпечували значний обсяг експорту, виключаючи тенденції спаду у виробництві рослинницької та тваринницької продукції. На жаль, аграрний сектор продовжує демонструвати негативні тенденції у виробництві.На початку 2021 р. негативна тенденція зниження сільськогосподарського виробництва тривала. Так, у січні 2021 р. індекс сільськогосподарської продукції був 94,3 % порівняно з січнем 2020 р., зокрема на підприємствах – 93,3 %, у господарствах населення – 95,7 %.

Після повномаштабного вторгнення росії аграгії та фермерські господарства отримали сильний удар. Значну частину полів було заміновано, підприємства, які займалися перевіркою якості зернових культур, їх зберіганням та відвантаженням було зруйновано. Одне з таких підприємств знаходиться на півдні України, це – ТОВ СП Голопристанська філія

«Нібулон». З перших днів війни воно зупинило свою діяльність, зернові запаси, обладання вивезли окупанти та підірвали саму будівлю разом з емностями. Також було знищенно завод «Сандора» у м. Гола Пристань, там окупанти зберігали значну частину своєї техніки яку ЗСУ успішно знищило, завод славився виготовленням томатної пасти. Завдані збитки наразі підрахувати не можливо[18].

На окупованих територіях лівобережжя Херонщини закриті усі підприємства, які є складовими реального сектора економіки, дохід мають лише окремі домогосподарства, від роздрібного продажу аграгій рослинної та тваринної продукції.

З підтримкою Туреччини та ООН вдалося забезпечити роботу "зернового коридору", що скоротило навантаження на платіжний баланс держави та пожвавило продовольчу безпеку певних країн. Данна угода сприяла позитивній тенденції стосовно експорту агропродукції, підтримці транспортних та інших послуг, створила кращі умови для зберігання цьогорічного врожаю.

На діяльність підприємств починаючи із жовтня 2022 вплинули значні перебої в електропостачанні через регулярні та масштабні обстріли енергетичної інфраструктури. Дефіцит електроенергії зробив до простої бізнесу та значно ускладнив логістику та продажі. Тож обсяги виробництва знову почали скорочуватися.

У 2020 році транспортний сектор показав зменшення обсягів як пасажирських, так і вантажних перевезень у всіх видів транспорту. Вантажні перевезення в Україні (крім трубопровідного транспорту) зменшились на 10,6% або на 59,3 млн т, а пасажирські - на 39,7% або 1693,7 млн пас. Щодо залізничного транспорту, обсяги перевезень пасажирів впали на 56,3% або на 87,2 млн пас, порівняно з 2019 роком, внаслідок карантинних обмежень.

Вантажні перевезення також зменшилися на 2,4% або на 7,4 млн т відповідно до загального уповільнення в країні.

Автомобільним транспортом у 2020 році було доставлено на 21,2% менше вантажів і на 40,0% менше пасажирів, ніж у 2019 році.

Незважаючи на це, фінансова, військова та гуманітарна допомога Україні посилюється, так само як і санкційний тиск на Росію. Ціни на світових товарних ринках дещо знизилися після рекордних рівнів першого півріччя, і Україна продовжує отримувати підтримку від країн, що виявляють їй підтримку через успіхи сил оборони та дипломатії.

Уряд України та Національний банк України активно сприяють створенню необхідних умов для формування сучасного конкурентоспроможного банківського сектору, який відповідає потребам економіки та забезпечує високий рівень обслуговування населення та підприємств.

Насамкінець, в перших днях повномасштабного вторгнення платіжна система була практично на межі зупинки через труднощі з працездатністю працівників та зачинення багатьох банківських відділень. Намагання отримати готівку з банкоматів також стало проблемою для банківської системи України. Незважаючи на ці труднощі, система продовжує працювати, і загальні наслідки вторгнення можна представити у вигляді таблиці.

Таблиця 2.1

Узагальнені наслідки для банківської системи у зв'язку з військовим положенням

Назва проблеми	Зміст та наслідки
Брак трудових ресурсів	Відбувається масове звільнення працівників банківських установ, в зв'язку з закриттям відділень або за власним бажанням.
Завислі платежі	Підприємства та установи намагалися достроково виплатити своїм працівникам заробітну плату чи перерахувати матеріальну допомогу. Основною причиною таких затримок є недостатня кількість операційних працівників.
Загроза кібератак	Станом на 4 серпня 2022 року Росія здійснила 796 кібератак, значна частина яких стосувалася банківської системи України.
Перевищення лімітів касових залишків	Вона пов'язана з припиненням послуг з інкасації готівки у зв'язку із загрозою мародерства.
Арешт банківських рахунків	З цією проблемою зіткнулись боржники у виконавчих провадженнях. В разі відсутності готівки такі особи не мають можливості розрахуватися карткою. Будучи внутрішньо переміщеними

	особами, вони не можуть використати коштами, що надходять на рахунок від родини або держави.
Втрати за попередньо надані кредити	З початком війни в Україні забезпечення кредитування практично припинилось. Більшість кредитів, оформлених раніше фізичними чи юридичними особами, не будуть повернуті.

Джерело: розроблено автором на основі [2].

Втрата людського капіталу та руйнування інфраструктури, зокрема енергетичної, унаслідок подальших російських терористичних атак та проведення бойових дій зумовили значне падіння економіки в 2023 році та стримуватимуть її відновлення в наступному.

Варто також звернути увагу на вкладення банками коштів в ОВДП та депозитні сертифікати порівняно з обсягами кредитування. На сьогоднішній день маючи можливість пасивного заробітку на придбанні депозитних сертифікатів НБУ з близькою до ставки рефінансування дохідністю, банки не вельми охоче кредитують реальний сектор. І проблема, на наш погляд, постає не в пошуку та обслуговуванні клієнтів, а у ризику неповернення коштів та у продажі внесеної позичальниками застави за прийнятною рнковою ціною.

Звичайно, певні ризики були і в мирні часи. Для того, щоб комерційні банки активно кредитували, має бути попит на позики. Облікова ставка НБУ у 20%, звісно ж, такий попит суттєво обмежує. За цих умов ринок, природно, не може згенерувати великий обсяг замовлень. Тому вважаю, що наразі ми маємо лише один інструмент — програму компенсації частини кредитної ставки

“Доступні кредити 5-7-9%”, яку ми розглянемо більш детально у третьому розділі.

Основними недоліками ОВДП ми можемо виділити складну процедуру купівлі державних облігцій, Мін. Фін не може відстрочити їхнє погашення та відсутність можливості спрогнозувати майбутній прибуток від продажу облігацій внутрішніх державних позик. Ціна облігації може виявитися нижче початкової вартості покупки.

Якщо говорити про прогноз обсягу ОВДП на фондовому ринку, то вважаємо, що його величина зростатиме. Останнє пов’язано з повномасштабною війною в Україні, яка розпочалась наприкінці лютого 2022 року. Розглянемо також частку непрацюючих кредитів за видами позичальників.

Таблиця 2.2

Частка непрацюючих кредитів за видами суб’єктів кредитування за 2018-2022 рр., млн грн., %.

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити корпоративному сектору	500 263	535 770	847 259	371 157	301 665
частка непрацюючих кредитів, %	56,03	55,83	53,83	46,66	36,10
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	93 353	93 086	73 077	58 230	43 210

частка непрацюючих кредитів, %	53,51	46,04	34,11	27,94	16,86
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	1 372	1 073	946	984	256
частка непрацюючих кредитів, %	6,22	3,71	3,02	2,89	0,84
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	10	838	683	0	0
частка непрацюючих кредитів, %	0,69	29,22	14,48	0,00	0,00

Джерело: розроблено автором на основі [11].

Аналізуючи табл. 2.2 ми можемо побачити тенденцію до зниження частки непрацюючих кредитів, проте цей показник все рівно залишається високим серед корпоративних позичальників та фізичних осіб.

Отже, на закінчення четвертого кварталу 2022 року частка кредитів фізичним особам, які перебувають у стані непрацездатності, склала 16,86%. Не дивлячись на це, цей показник залишається на найнижчому рівні протягом аналізованого періоду. Зазначено, що вартість непрацюючих кредитів у цьому секторі у 2021 році становила 43 210 млн грн, що майже удвічі менше, ніж сума станом на 2012 рік – 93 353 млн грн.

Найбільший внесок у склад корпоративного сектору. Навіть при зменшенні частки цієї заборгованості з 56,03% на кінець 2018 року до 36,10% на кінець 2022 року, вона залишається на високому рівні.

За даними НБУ, на 01.01.2021 р. активні кредити становили 1049579 млн. грн., з них частка непрацюючих кредитів становила 41%. На 01.01.2022 р. обсяг активних кредитів збільшився до 1149567 млн. грн., а частка непрацюючих кредитів зменшилася до 30,02%. На 01.01.2023 р. обсяг активних кредитів склав 1133563 млн. грн., а частка непрацюючих кредитів зросла до 38,12%. Відзначається, що з 2018 року частка непрацюючих кредитів почала активно зменшуватися, і, зокрема, з 41% на початку 2021 року до 30% на початку 2022 року

2.3. Оцінка динаміки банківського кредитування під час кризових ситуацій, зумовлених пандемією Covid-19 та воєнними діями.

Високий рівень ризиків та неспокій у фінансовому секторі України в період з 2018 по 2023 роки стали суттєвим викликом. Початок пандемії співпав з етапом пом'якшення монетарної політики Національного банку України (НБУ). Протягом першого півріччя 2020 року НБУ чотири рази знижував облікову ставку до історично низького рівня 6% річних, що сприяло зменшенню кредитних ресурсів.

Важливим аспектом стало використання міжнародної фінансової допомоги. Обсяги інтервенцій НБУ скоротилися, а розриви в платіжному балансі та нестабільне надходження допомоги з інших країн спонукали до коригування валютного курсу. Офіційний обмінний курс гривні до долара знижено на 25% у липні 2022 року, що було стимулом для поступового зростання ринкових ставок у відповідь на підвищення облікової ставки в червні.

Високий попит на валюту з боку бізнесу та населення залишався актуальним, тому НБУ продовжував замінювати дефіцитність валюти та утримувати політику фіксованого обмінного курсу. На 1 січня 2023 року обсяги міжнародних резервів становили 28,5 млрд доларів, що забезпечувало покриття витрат на імпорт протягом 3,5 місяців.

Щодо інфляції, за підсумками 2022 року вона склала 26,6%. Зростання цін передувало руйнуванню виробничих потужностей, логістичним проблемам та збільшенню виробничих витрат. Стримування цінового тиску сприяло підвищенню облікової ставки на рівні 25% та поступовому переходу її до ринкових ставок, зниженню попиту та фіксованим тарифам на житлово-комунальні послуги. Більшість цих факторів повинні сповільнити темпи інфляції у 2023 році.

Згадується, що руйнування енергетичної інфраструктури збільшить тиск на ціни, і прогноз НБУ передбачає високу облікову ставку на тривалий час. Це може призвести до підвищення ставок за депозитами банків. Проте важливо відзначити, що значні виплати військовослужбовцям та стабільні доходи працівників державного сектору сприяли загальному зростанню доходів населення та внесли додаткові ресурси в банківську систему.

Попит на нові кредити залишається невеликим, а заборгованість населення перед банками зменшується. Однак деякі клієнти банків стикаються з труднощами у погашенні кредитів, що тимчасово обмежує їхні можливості користування банківськими послугами.

Через значний спад та повільне відновлення економіки попит на кредитні ресурси залишається пригніченим. Банки обмежують кредитування існуючих клієнтів та участь у державних програмах підтримки. Загалом, банки з лютого відзначають втрати у розмірі 9% активних кредитів, і за оцінками Національного банку України, ще близько 15% портфеля під загрозою утримання.

Протягом тривалої війни та масштабного руйнування енергетичної інфраструктури кредитні ризики у корпоративному секторі зростають. Загальні втрати банків від кредитного ризику прогнозується збільшитися. Незважаючи на воєнний конфлікт, банківський сектор залишається ефективним і продовжує генерувати чистий прибуток. Чистий процентний дохід зростає завдяки підвищенню ліквідності та розширенню активів.

У той же час, банки зазнають проблем через зниження якості кредитного портфеля. Запаси капіталу та операційна ефективність дозволяють банкам зберігати капітал вище мінімальних вимог. Проте існують загрози щодо капіталу.

Банки активно адаптуються до умов тривалої війни, відновлюють філії та оптимізують витрати на персонал. Нові ризики, такі як блекаути,

ураховуються, і вже реалізовано проекти для забезпечення безперервного надання послуг навіть при відсутності електроенергії. Недоотримані доходи та втрати власного майна утворюють значну частину збитків.

Банки роблять спроби забезпечити безперебійну роботу своїх відділень в регіонах, де немає загрози для життя та здоров'я населення. Умови воєнного стану змушують банківську систему України працювати із зазначеними обмеженнями, встановленими Національним банком України.

Ці обмеження стосуються зняття готівки з рахунків клієнтів, видачі коштів в іноземній валюті, проведення операцій на валютному ринку, визначення офіційного курсу іноземної валюти і інших фінансових операцій. Постановою виключили обмеження, пов'язані з безготівковими розрахунками, поповненням банкоматів, доступом до сейфових комірок та державних платежів.

Банківська система України залишається стійкою, утримуючи національну валюту та забезпечуючи неперервну фінансову діяльність. Робота банківської системи ґрунтується на принципах законності, економічної автономії, незалежності та відповідальності за власні зобов'язання, додержання норм Національного банку України, легальності банківських операцій та гарантування права вибору банківської установи фізичними особами, а також забезпечення виконання взятих на себе зобов'язань. Ключовим принципом функціонування банківської системи під час військового стану є збереження довіри громадян. Дякуючи цьому довірі фізичних та юридичних осіб, вдається забезпечити безперервність надання фінансових послуг навіть у зоні конфлікту та розв'язувати проблеми, що виникають в банківській галузі під час війни.

Таблиця 2.3 .

Валовий внутрішній продукт

(у середньоквартальних цінах базового 2018-2022 рр., млн. грн)

Рік	Сектори реального сектору економіки					Загальне	Загальне зростання обсягу, %
	Промис-ловість	Сільське господарство	Будів-ництво	Торгівля та послуги	Інші сектори		
2018	117 370	99 420	21786	86 325	363 029	687 930	35,5%
2019	108 286	92 543	27241	90 338	378 682	697 090	37,3%
2020	112 985	87 461	30611	100 884	364 765	696 706	37,2%
2021	115 339	122 350	33045	100 575	369 001	740 310	45,8%
2022	64 029	86 759	10805	66 723	279 298	507 614	-

Джелеро: розроблено автором на основі [6].

Таблиця 2.4

Розподіл за секторами, %

РІк	Сектори реального сектору економіки					Загальне
	Промисло-вість	Сільське господарство	Будів-ництво	Торгівля та послуги	Інші сектори	
2018	17,06%	14,45%	3,1%	12,54%	52,77%	100%
2019	15,53%	13,27%	3,9%	12,95%	54,32%	100%
2020	16,21%	12,55%	4,3%	14,48%	52,35%	100%
2021	15,57%	15,17%	4,4%	13,58%	53,79%	100%
2022	12.61%	17,09%	2,1%	13,14%	55,02%	100%

Джрело: розроблено автором на основі [6].

Сектор «Промисловість» має наразі тенденцію до спадання, оскільки показники 2018 – 2022 року зменшуються. Оцінюючи сектор «Сільське господарство» слід зазначити позитивну динаміку, а отже тренд зростання. «Будівництво» наразі має негативну тенеденцію, як можемо оцінити з табл. 2.3, показник 2022 р., менший ніж у 2018, це свідчить про регрес галузі, «Торгівля та послуги» мають динаміку вцілому стабільну, оцінюючи показники ми бачимо незначне скорочення та спад. «Інші сектори» показують стабільний темп зростання.

Провівши дослідження, варто зазначити, пожвавлення промисловості у 2020 році, а сільського господарства у 2022, галузь будівництва найбільший показник має у 2021 році, торгівля та послуги у 2020 році. Інші сектори найкращу динаміку показали у 2022 році.

Щодо загального зростання обсягу, найбільший приріст був у 2022 році - 740 310 млн. грн., попередні три роки мають стабільну динаміку у межах 35.5 – 37.2 % приросту.

Для аналізу банківського кредитування ми обрали АТ «Ідея Банк», оскільки він один із перших відновив свою роботу під час військового положення у нашій державі. Зобразимо обсяги наданих кредитів, та проаналізуємо їх динаміку.

Таблиця 2.5

Кредити та заборгованість клієнтів в АТ «Ідея Банк» 2018-2022 рр., тис.грн.

Рік/найменування статті	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Кредити корпоративним СПД	87 181	1 252	2 233	55 105	89 738
Кредити що надані ФОП	1 346	5 270	16 442	-	-
Іпотечне кредитування	2 098	1 877	2 139	1 940	1 854
Споживче кредитування	4 546 464	6 464 165	6 538 663	8 606 731	8 464 504
Інші кредити	154 528	121 640	32 976	-	-
Усього кредитів за мінусом резервів	4 791 617	4 138 390	3 790 052	4 804 462	2 959 006

Джерело: розроблено автором на основі [1].

Аналізуючи таблицю 2.4. ми бачимо загальне зменшення обсягу наданих кредитів у 2022 році на 1 845 456 тис. грн у порівнянні з попереднім роком. Також бачимо обсяг зростання споживчого кредитування, станом на 2018 рік та 2022 (+186 %). Іпотечне кредитування показує динаміку до спадання, 2022 році пов’язано насамперед з тим, що АТ «Ідея Банк» не

підключений до програми Е-оселя, яка дає можливості купувати житло у кредит за зниженими відсотковими ставками.

Таблиця 2.6

Порівняльна характеристика державних іпотечних програм в Україні

Критерій	**Доступна іпотека 7 (з 2021 р.)**	**Є Оселя (з жовтня 2022 р.)**
Відсоткова ставка	7%	3% для військовослужбовців, науковців, педагогічних та медичних працівників 7% загальна
Схема фінансування	Обслуговування кредиту шляхом компенсації частини відсоткових платежів	Банк обслуговує кредит, суму кредиту для Банку надає Укрфінжитло під 3% річних, Банк надає позичальнику під 7%. Для окремих категорій – компенсація відсотків від Фонду розвитку підприємництва
Подання заявки	Через банки партнери	Через «Дія» та обслуговуючі банки партнери
Перший внесок	15%	20%

Джерело : [7].

Кредити ФОП та СПД мають зростаючу динаміку, так у 2018 році 87 181 тис. грн., у 2022 – 89 738 тис. грн, це свідчить, про відновлення економіки, бізнесу в Україні, відкриття рахунків у банку для обслуговування корпоративних клієнтів.

Для більш детального аналізу розберемо структуру кредитів за видами економічної дільності.

Таблиця 2.7.

Структура кредитів за видами економічної діяльності в АТ «Ідея Банк» 2018-2022 рр., тис.грн., %.

Рік/найменування статті	2018	%	2019	%	2020	%	2021	%	2022	%
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	67,777	1,42%	1,330	0,02%	9,200	0,14%	25,826	0,30%	40,146	0,30%
Фізичні особи	4,703,090	98,15%	6,587,683	99,90%	6,573,778	99,72%	8,608,671	99,36%	8,466,359	99,36%
Надання фінансових послуг, крім страх. та Пенс. Забезпеч.	20,518	0,43%	-	0,00%	-	-	-	-	-	-
Переробна промисл.	111	0,00%	516	0,01%	2,132	0,03%	5,114	0,06%	8,763	0,06%
Інші	121	0,00%	4,675	0,07%	7,343	0,11%	24,165	0,28%	40,828	0,28%

Усього кредитів та заборгованості клієнтів довирахування резервів	4,791,617	100%	6,594,204	100%	6,592,453	100%	8,663,776	100%	8,556,096	100%

Джерело: розроблено автором на основі [1].

Провівши аналіз кредитування реального сектору економіки АТ «Ідея Банк» ми можемо прийти до висновку, що загальна кількість кредитів за вирахуванням резервів зростає у 2018 році ми маємо 4 791 617 тис. грн, тоді як у 2022 – 8 556 096 тис. грн (+ 3 764 479 грн.). Стосовно кредитування фізичних осіб маємо динаміку зростаючу, у загальній частці станом на 2022 рік – 99,36%, але порівнюючи з попереднім роком – знизився на 142 312 грн. Торгівля та ремонт показували найнижчі показники у 2019 році, та займають найменшу частку від загального обсягу – 0.02%. Переробна промисловість має тенеденцію до зростання з кожним роком та збільшення частки в усіх кредитів, станом на 2022 рік результат становив – 8 763 тис. грн., більше на 3649 тис. грн, порівнюючи з попереднім роком

Також до аналізу слід включити роботу відділень АТ «Ідея Банк» Юридичними особами, цим займається окремий відділ, але аналізуючи дані за 2022 року ми бачимо активний приріст відкриття рахунків та наданих кредитів. Також клієнти можуть користуватися окремим програмним забезпеченням Ifobs, який дає можливість ведення бухгалтерського обліку, управління рахунками, розрахунків з контрагентами, відкриття кредитів, оформлення депозитів та інших операцій.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Під час війни та пандемії банківська галузь стикалася з серйозними труднощами. Після проведення аналізу основних наслідків можна виділити такі проблеми: дефіцит кваліфікованих кадрів, кібератаки, перевищення лімітів готівкових залишків, арешт банківських рахунків і втрати за наданими кредитами, що призвели до ослаблення банківської системи. Для забезпечення стійкого розвитку та функціонування її слід акцентувати на розвитку ризик-менеджменту, підтримці цифрових технологій, збільшенні безготівкових операцій, посиленні систем електронних платежів та залученні міжнародної підтримки.

Банки активно відновлюють свою роботу, і станом на 2022 рік частка державних банків зростає. За результатами опитування у четвертому кварталі 2022 року банки покращили своє бачення щодо відновлення кредитування бізнесу. Приблизно 46% установ очікує збільшення обсягів корпоративного портфеля. У той же час приблизно половина опитаних установ прогнозує скорочення роздрібного портфеля. Протягом наступних 12 місяців значна частина фінансових установ очікує погіршення якості кредитного портфеля. Боргове навантаження корпоративного сектору залишається середнім за оцінками банків, але в першому кварталі 2023 року банки передбачали жорстші стандарти корпоративного кредитування, особливо для валютних та довгострокових кредитів і позик макро-компаніям.

Аналіз реального ВВП свідчить про спад промисловості та будівництва. На сьогодні держава вже покращує ситуацію на ринку нерухомості, запускаючи програму "Е-Оселя".

Розглянувши діяльність АТ "Ідея банк" з СПД, можна відзначити значний позитивний рух в динаміці виданих кредитів у переробній галузі та збільшення кредитування фізичних осіб-підприємців (ФОП). Важливо відзначити, що для отримання кредиту ФОП не обов'язково відкривати

рахунок в АТ "Ідея Банк", а мінімальний пакет документів дозволяє малим підприємствам отримати фінансування на розвиток та планувати подальше розширення виробництва та збільшення прибутку.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

3.1. **Формування стратегії та тактики розвитку банківського кредитування реального сектора економіки.**

Створення стратегії та тактики для подальшого розвитку банківського сектору відіграє важливу роль у забезпеченні його ефективної діяльності. При розробці цих стратегій важливо враховувати різні негативні фактори, такі як військова нестабільність та її наслідки, застій у реальному секторі економіки та труднощі його адаптації до складних умов через великий рівень монополізації економіки, проблеми платіжного балансу через активне виведення капіталу, низький рівень прямих іноземних інвестицій та затримки з міжнародного фінансування. Важливим елементом є також відсутність довіри населення, спричинена неспроможністю уряду виконати свої обіцянки та припинити військовий конфлікт, що призводить до перекладання витрат кризи на населення шляхом впровадження непопулярних соціальних заходів.

Модернізація кредитної політики банків та розробка ефективної стратегії та тактики стають важливим завданням для відновлення фінансового сектору та відновлення економічного зростання в Україні. Це завдання можна вважати головною метою в умовах першочергового подолання наслідків кризи вітчизняної економіки та забезпечення гарантій для подальшого її розвитку.

Розгляд «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [12] є важливим, оскільки вона враховує потреби сьогодення та майбутнього фінансового сектору України. Цей документ визначає п'ять ключових напрямків: макроекономічний розвиток, фінансова інклюзія, фінансова стабільність, інноваційний розвиток та розвиток фінансових ринків.Розвиток

реального сектора економіки забезпечується сприянням кредитуванню економіки, зокрема Стратегія розвитку зазначає:

«Сприяння підтримки кредитування МСП:

1. Запровадити публікацію щорічного звіту про кредитування МСП (висвітлення змін в обсягах кредитування, попиті на кредити, цілях фінансування та джерелах інвестицій, пропозиції та вартості кредитів, ефективності кредитування);

2. Розширити перелік показників фінансової звітності МСП для підтримки їх кредитування;

3. Надавати консультаційну підтримку банківським установам;

4. Покращити роботу єдиного кредитного реєстру для поліпщення достовірності його інформації;

5. Створити єдиного порталу з інформацією про всі програми з підтримки фінансування МСП.

Адаптація до застосування в Україні квазікапітальних інструментів міжнародних фінансових організацій:

1. Запровадити державну програму пільгового мікрокредитування в національній валюті;

2. Розвинути моделі кредитування МСП у національній валюті;

3. Залучити міські та обласні державні адміністрації до реалізації спільних програм з компенсації процентних ставок за кредитами для МСП.

Стимулювати кредитування підприємств АПК, у тому числі ФГ, під заставу землі:

1. Розробити законопроекти щодо запровадження обліку, обігу та оцінки землі;

2. Запровадити інструмент здешевлення кредитів сільськогосподарським товаровиробникам під купівлю землі;
3. Запустити функціонування фонду часткового гарантування кредитів під купівлю землі;

Розвиток синдикованого кредитування.

1. Внести зміни до нормативно- правових актів щодо обліку синдикованих кредитів, оцінки ризиків та їхнього розподілення серед учасників, визначення пруденційних вимог до учасників такого кредитування;
2. Стандартизувати банківський продукт синдикованого кредитування;
3. Визначити потенційні обсяги, напрями та умови надання державних гарантій проектам, що фінансуватимуться шляхом залучення синдикованих кредитів.

Зменшення перешкод для іпотечного кредитування

1. Підготувати законодавчі зміни щодо іпотеки для посилення захисту прав кредиторів, врегулювання питання іпотечного кредитування під заставу об’єктів незавершеного будівництва;
2. Підготувати законодавчі зміни щодо обмеження ризиків інвесторів на первинному ринку нерухомості;
3. Трансформувати Державну іпотечну установу в іпотечну агенцію для стимулювання вторинного іпотечного ринку.

Стимулювання експорту

1. Розвивати експортне фінансування МСП за рахунок залучення коштів міжнародних донорів Запровадити Центри підтримки підприємництва на місцевому та центральному рівнях Впровадити механізм страхування експортних ризиків;
2. Стимулювання розвитку ринку небанківського кредитування;

3. Диференціювати регуляторні вимоги до фінансових компаній, що здійснюють мікрокредитування та кредитних спілок, які здійснюють та не здійснюють залучення внесків (вкладів) членів кредитної спілки/фінансової компанії на депозитні рахунки» [12].

Також слід звернути увагу, що відбудеться створення умов для розвитку віддалених каналів продажу фінансових послуг, в тому числі відкриття рахунків дистанційним способом. Впровадження нових моделей віддаленої ідентифікації та верифікації клієнта.

Для розвитку кредитування реального сектора економіки це перш за все дозволить покращити ситуацію з логістикою, експортом товарів, підтримка Фермерських господарств, АПК та Іпотечного кредитування.

Проте, на наш погляд, дана стратегія є недостатньою для розвитку малих підприємств та не дає можливість залучати більше підтримки міжнародних організації, виходячи з посівних площ, тобто агрохолдинги мають певну перевагу. Такий розподіл є нерівномірним та створює дисбаланс.

Доцільним є сприяння розвитку кредитної політики банків, пріоритетними напряками яких має бути: постійне модернізування системи скорингу та оцінки кредитоспроможності позичальника; подальше покращення всіх аспектів кредитної діяльності і оптимізація організаційної структури, що має на меті забезпечити нової системи управління банком; застосування комплексного програмно-цільового підходу до планування діяльності банківської установи; оптимізація кредитних вкладень за галузевим ризиком; розширення кредитування: обсягу й видів; маркетингової активності, сприяння залучення нових клієнтів.

Розробка спеціальних програм, збільшення граничної суми кредитування підприємств та терміну, дозволить забезпечити пожвавлення у напрямку кредитування реального сектору економіки.

Оцінюючи модель кредитування, яка склалася в Україні на сьогоднішній день, варто відмітити вона не відповідає задекларованим цілям довгострокового розвитку, оскільки спрямована переважно на споживання та підтримку поточної діяльності підприємств, а не на економічне зростання.

«Для забезпечення переходу на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку економіки уже сьогодні кредитна система має бути направлена на підтримку інноваційної діяльності, вкладення основних довгострокових кредитних інвестицій у високотехнологічні галузі, що стане підґрунтям у майбутньому для високих темпів економічного зростання» - пропонує Рачівський А.М [15].

Тактичні заходи задля реалізації розвитку реального сектору економіки.

1. Законодавче та організаційне забезпечення прийнятних механізмів контролю за діяльністю НБУ, посилення прозорості НБУ та підзвітності його суспільству.
2. Реформування монетарної і валютної політики НБУ для забезпечення валютної стабільності, зниження інфляції, створення монетарних передумов для прискореного економічного розвитку
3. Розроблення та впровадження механізмів стимулювання кредитування високотехнологічної промисловості експортоорієнтованих виробництв з високою доданою вартістю, конкурентоздатних виробництв для імпортозаміщення, малого та середнього бізнесу
4. Посилення ролі державних банків щодо кредитування розвитку економіки.

3.2. **Розроблення та впровадження нових кредитних програм для суб’єктів підприємництва.**

Забезпечити функціонування та розвиток малого бізнесу можна за рахунок здійснення перманентного моніторингу складових її елементів та інститутів та впроваджувати ефективні програми. Основним приорітетом є отримання прибутку компаній та організація ефективної роботи.

Наразі інституційна структуру ми можемо охарактеризувати так: 1) відсутність системи координаційних дій основних інститутів інфраструктури з надання підтримки та допомоги малому бізнесу; 2) недостатній рівень доступності інститутів інфраструктури для малих підприємців; 3) слабкий зв'язок ринку освітніх послуг і ринку праці.

Ці фактори сповільнюють позитивний розвиток мікро-підприємництва, знижуючи його можливості. Як висновок, усі дії учасників ринку, в тому числі держави і громадських організацій, мають бути направлені на покращення середовища діяльності вдосконалюючи його складову інфраструктурного забезпечення в усіх галузевих спрямуваннях.

Звернемо увагу на програму «5-7-9» та її основні тезиси:

Суть держпрограми — надання підприємцям доступних кредитів. Реалізація програми — часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами. На практиці аграрії укладають із банком-учасником програми звичайний договір про кредитування, але реально отримують кредит за пільговими ставками — 5%, 7% або 9%

Станом на 1 травнень 2023 року беруть участь 45 банків. Однак частка підписаних кредитних договорів припадає на 10 банків — 55,8 тис. (91,9%).

Загалом, на 1 травня 2023 р. 10 топ-банків надали кредитів на 167,4 млрд грн (86,4%). Безумовним лідером є «Приватбанк». Він підписав із

підприємцями 26,6 тис. кредитних договорів на 35,9 млрд грн, з яких 9,3 млрд грн — позики аграрному сектору. За даними Мінфіну, з 23 лютого 2022 року по 1 травня 2023 року сільгоспвиробники отримали цільових пільгових кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» на суму в 29,1 млрд грн.

З 15 вересня 2023 року було збільшено підтримку бізнесу на деокупованих територіях України, запроваджено механізми підтримки державою за договорами факторингу, що буде стумулювати виробництво та сприяти його розвитку.

Території зони високого воєнного ризику:

- компенсувати відсотки за програмою до рівня 1% на період перших двох років, 5% з наступного року на інвестиційні цілі та 3% на фінансування оборотного капіталу;
- терміну кредитування буде становити до 10 років на інвестиційні цілі;
- ліміт програми до 150 млн грн (для підприємств, що зазнали руйнувань і здійснюють діяльність на деокупованих територіях).

Бізнес, частка якого припадає на створення найбільшої доданої вартості, зокрема переробні підприємства за напрямом енергомодернізації передбачено:

- компенсувати відсотки за програмою до рівня 5-7-9 %;
- 10 років – термін кредитування на інвестиційні цілі;
- збільшення ліміту програми до 150 млн грн.

Для всіх інших випадків встановлюється ставка 13% річних на фінансування оборотних коштів, відтак, залишається ставка на рівні 5-7-9% на інвестиційні цілі.

Також слід звернути увагу на постанову "Про надання фінансової державної підтримки" її було доповнено Порядком надання фінансової державної підтримки суб’єктам підприємництва за договорами факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги тощо).

Основні положення Порядку:

- держпідтримку бізнесу за договорами факторингу здійснює Фонд розвитку підприємництва в межах отриманих коштів, які передбачено у держ. бюджеті;
- фактором -банк, який отримав ліцензію, лише за договорами внутрішнього факторингу;
- зазначено максимальне обмеження фінансування на контрагента та групу - до 95% суми грошової вимоги, або до 150 млн грн (з урахуванням отриманої держпідтримки за програмами кредитування та лізингу);
- максимальний термін користування для СПД - 360 днів;
- держава має право компенувати підприємцю витрати до рівня 13% річних.

Також у Порядоку визначено обмеження для банків розмірів відсоткової ставки, одноразової комісії та комісії за додаткові послуги, збільшеної (штрафної) винагороди за порушення суб’єктом підприємництва умови договору факторингу тощо. Встановлено критерії для підприємців, що прагнуть отримати держдопомогу за договорами факторингу.

Шпанель-Юхта О. І. зазначає: «Має на меті кредитування задля підтримки бізнесу у воєнний час і за цією метою було підписано 9147 договорів на 35,1 млрд грн; Сприяння розширенню кредитування аграрного

сектору – на посівну кампанію було видано 5821 кредит на суму 25,7 млрд грн; Також за цією програмою відновлюють зруйнований бізнес, враховуючи локацію». [17].

"Галузева підтримка сільського господарства впроваджувалася з метою забезпечення успішного проведення посівних та збиральних робіт у 2022 році та реалізації ряду програм:

1. Програма портфельних гарантій: Загалом, упродовж 2022 року 29 807 сільськогосподарських товаровиробників залучили кредитів на суму 55 млрд 108 млн грн, з яких 80% (25 млрд 549 млн грн) отримали за програмою портфельних гарантій [14].

2. Програма "5-7-9": До 31 жовтня 2022 року банки приймали заявки від сільськогосподарських товаровиробників на отримання кредиту в розмірі до 90 млн грн за програмою «5-7-9». Відсоткова ставка коливалася від 0% до 9%, залежно від категорії кредиту та СПД. Максимальний термін кредитування – 60 місяців, при умові цільового використання для реалізації інвестиційних проектів та рефінансування заборгованості. Фінансування такого типу дозволило аграріям успішно завершити збиральні роботи та готуватися до посівної кампанії–2023.

3. Пільгове кредитування через вплив COVID-19: Згідно з Постановою № 211, позичальники, які залучали пільгове кредитування під 0% у березні–травні 2022 року і повинні були здійснити виплати в серпні 2022 року, отримали можливість зробити це до лютого 2023 року [14].

4. Відновлено програми МФО: З 22 квітня 2022 року було реалізовано погодження трьох проектів з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) для підтримки аграрного бізнесу з метою зміцнення продовольчої безпеки. Укладені договори між банками та лізинговою компанією стосувались розподілу ризиків та охоплювали значну частину нових кредитів загальною сумою до 53,25 млн євро [15].

Після реалізації цих програм аграрії показали один з найвищих приростів та посіли топ-10 галузей за обсягами кредитування (за перші 10 місяців 2022 року - на 49%, займаючи друге місце після видобутку нафти й газу).

У той же час спостерігалося значне викривлення, оскільки системно важливі галузі, важко відновлювані і потребують індивідуальної підтримки, такі як виробництво машин та устаткування (-20% за перші 10 місяців), телекомунікації (-39%), оборонна промисловість, не отримали відповідних програм підтримки. Великі промислові підприємства мали обмеження максимальної суми кредитування за програмою «5-7-9» - до 60 млн грн, що виявилось недостатнім як для поповнення обігових коштів, так і для інвестиційних операцій [16]. Крім того, обмежений доступ до кваліфікованих фахівців у сільському господарстві став важливим фактором, що відрізняє його від більшості інших галузей економіки.".

Взаємодія державних банків з державою є ключовою, оскільки спільна розробка програм для підтримки бізнесу сприятиме підвищенню довіри громадськості та надасть можливість отримати додаткові гарантії. Розглянемо кілька кредитних ініціатив.

Однією із таких програм може стати Е-кредит, який забезпечить швидке подання даних підприємця, як через платформу "Дія", так і через банківські партнери. Цей процес включатиме обробку кредитної історії та передачу запиту до обраного банку. Клієнт матиме можливість особисто відкрити рахунок, використовуючи картку Е-підтримка для отримання фінансових коштів. Враховуючи широкий доступ до дистанційних банківських каналів та можливість оформлення карток за кілька кліків, ця система спростить отримання коштів для більшості фізичних осіб-підприємців. Важливою перевагою є те, що більшість банків активно впроваджують дистанційні сервіси, що дозволяє клієнтам швидко користуватися цими послугами.

На сьогоднішній день збільшується кількість малих підприємців, які використовують послуги мікрофінансових установ, оскільки це ефективно та швидко. Однак, навіть вчасно виконуючи зобов'язання з погашення, вони стикаються з труднощами в утриманні позитивної кредитної історії. В такому контексті, вони вже не можуть розраховувати на отримання великих сум для розвитку свого бізнесу в надійних фінансових установах.На прикладі АТ «Ідея Банк» ми можемо розглянути видачу коштів з мобільного додатку О.Банк 2.0 за принципом, який наразі використовує Контакт центр для фізичних осіб. Клієнт може оформити Генеральний Кредитний Договір, який дає йому можливість у будь-який момент, здійснивши дзвінок до банку отримати 300 000 грн терміном на 5 років, кошти зараховуються клієнту одразу після підтвердження ОТР- коду.

Таку саму систему можемо запропонувати і для рахунків з Юр. Осіб, це зручно, окільки вони мають своє програмне забезпечення, про яке ми зазначали раніше – Ifobs та можуть зручно керувати своїми коштами. АТ «Ідея Банк» має доволі сильну систему фінансового моніторингу. Корпоративні клієнти проходять внутрішню Службу Безпеки банку, тому застосування такої системи має право на існування, оскільки без погодження Головного Офісу Банку рахунок такому клієнту відкривати заборонено.

Осільки пропозиції до спрощення отримання коштів ми надали, пропонуємо ефективу кредитну програму. Остання наша пропозиція, це застосування комбнації «Лізинг + кредит». У позику найчастіше видають грошові кошти, які клієнт витрачає на певні цілі: закупка сировини, обладнання, оплата за послуги, виплата заробітньої плати підрядникам тощо. Лізингові операції припускають передачу в оренду клієнту певну рухоме або нерухоме майно. Взяти в лізинг техніку завжди було простіше, аніж взяти кредит. Лізингоодержувач має більш прості вимоги: спрощений пакет документів, кредитна історія часто не має значення, застава не потрібна або

вона значно нижча, ніж для кредиту. Терміни на виплату лізингу надаються більші, ніж на виплату кредиту (2-3 роки у порівнянні з 5-10 роками). Ще одна значуща відмінність лізингу від кредиту — гнучкі графіки платежів. При їх складанні лізингові компанії можуть враховувати нюанси роботи компанії або приватного підприємця (наприклад, сезонну прибуток). До того ж існують різні види угод (міжнародний, зворотний, оперативний і фінансовий лізинг), що дозволяють клієнту обрати найбільш зручний для нього варіант.

Таким чином це можна розглянути з точки зору взаємодії Лізингових компаній з банками, так і Конкретних банківських установ (до прикладу ОТП Банк).

Клієнт беручи в лізин техніку має змогу отримати готівковий кредит на більший термін. Розглядаючи додаткові умови, маємо доцільним запропонувати зниження відсоткової ставки в залежності від строку.

Лізингові послуги також дозволять пожвавити транспортно-логістичну ситуацію у країні, а також налагодити постачання.

Заохочення отримання коштів різним секторам виробничої та невиробничої сфери, а не лише сільського господарства. Розробка індивідуальнх програм дасть можливість стимулювати розвиток країни та кредитувати реальний сектор економіки.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Проаналізувавши Стратегію розвитку банківського сектора, можна визначити, що вона має свої недоліки. Вона не відповідає заявленим цілям довгострокового розвитку, оскільки акцентується переважно на споживанні та підтримці поточної діяльності підприємств, і не відділяє достатньо уваги економічному зростанню та кредитуванню реального сектору економіки.

Щодо рекомендованих заходів, можна виділити наступні аспекти:

1. Підвищення рівня капіталу банку:

- Залучення інвесторів-власників, спроможних підняти рівень капіталізації до встановлених норм.

- Ліквідація слабких банків та реструктуризація банківського сектору.

- Об'єднання малих банків в один банк.

- Створення банківських об'єднань.

- Інтеграція банків для формування національних фінансово-промислових груп.

2. Впровадження програми ефективного формування ресурсної бази:

- Збільшення ресурсів через емісію банківських облігацій та їх розміщення на внутрішньому та зовнішньому фондовому ринку.

3. Підвищення довіри до банків серед населення та юридичних осіб:

- Відновлення довіри через виконання банками своїх зобов'язань.

4. Реалізація програми з встановлення більш адекватних процентних ставок: - Формування кредитно-інвестиційних ресурсів за більш доступною ціною для юридичних і фізичних осіб.

Запропоновані програми лояльності для клієнтів юридичних і фізичних осіб, а також для реального сектору економіки та населення, допоможуть

досягти мети підвищення рівня кредитування на першому етапі виходу з фінансово-економічної кризи.

ВИСНОВКИ

Банківське кредитування є основою у забезпеченні та підтримці економічного зростання і сталого розвитку держави. Банки надаючи кредити реальному сектору економіки сприяють створенню робочих місць, збільшенню виробничих потужностей та впровадженню інновацій і технологій, раціональшіному використанню ресурсів, а також забезпечують споживчі потреби населення у додатковому фінансуванні.

Важливу роль в сучасних умовах відіграють підприємці. Становлення яких базується на таких принципах, як: юридична самостійність, організація всіх напрямів фінансово-господарської діяльності, самофінансування, матеріальна та фінансова відповідальність за результати діяльності, вибір джерел фінансування, їх розподіл і використання, визначення пріоритетів своєї діяльності та вирішення інших важливих для функціонуючого господарюючого суб'єкта завдань.

Для належної підтримки та розвитку інфраструктури підприємництва важливим елементом також є залучення фінансових ресурсів, облаштування виробничих площ, пошуку необхідної інформації, оснащенність сировиною і продажу продукції тощо.

Щоб забезпечити діяльність підприємств, в кризових умовах, наслідків пандемії коронавірусу та військового стану наразі є необхідним забезпечити безперервність відтворювального процесу бізнесу, а також посилити вплив ринкової інфраструктури на розвиток малого та середнього бізнесу.

Провівши аналіз банківського сектору ми визначили, що відбувається збільшення частики державних банків та зменшується кількість іноземних. «Висока концентрація іноземних банківських груп може бути додатковим фінансовим ризиком, що в тому числі погано впливати на стабільність фінансової системи країни. Державні банки покращили структурну частину

активів за рахунок скорочення частки ОВДП» - визначає Шпанель-Юхта О. І.. [17].

Аналізуючи обсяги наданих кредитів реальному сектору економіки ми бачимо тенденцію до зростання наданих позик СПД, проте і збільшення частки проблемної заборгованості, що має свої негативні наслідки. Провівши аналіз бачимо пожвавлення промисловості у 2020 році, а сільського господарства у 2022, галузь будівництва найбільший показник має у 2021 році, торгівля та послуги у 2020 році. Інші сектори найкращу динаміку показали у 2022 році.

Щодо загального зростання обсягу, найбільший приріст був у 2022 році - 740 310 млн. грн., попередні три роки мають стабільну динаміку у межах 35.5 – 37.2 % приросту.

АТ «Ідея Банк» працює з реальним сектором економіки та також показує стабільну зростаючу динаміку кредитування, а також має спрощені вимоги щодо надання кредитів СПД.

Запропоновані програми «Е-кредит», «Лізинг+ кредит» та спрощення умов для отримання коштів підприємцям для АТ «Ідея Банк» дозволить значно покращити ситуацію на ринку кредитування реального сектора економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АТ «Ідея Банк». Річна фінансова звіність 2018, 2019, 2022 рр. [Електронний ресурс]: https://ideabank.ua/uk/about/finance-reports
2. ВАСИЛЬЦІВ Тарас, КУНИЦЬКА-ІЛЯШ Марта Стан та проблематика економічної безпеки підприємств реального сектора економіки україни [Електронний ресурс]: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2022/07/2022-306-50.pdf
3. Вераксич, К. В. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан та фактори розвитку[Електронний ресурс]: https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2654
4. Гринюк В.О. Характеристика сучасних економічних поглядів на проблему формування вартості позикового капіталу підприємства[Електронний ресурс]: http://www.vtei.com.ua/doc/2023/vatra2004/zb6_161.pdf#page=137
5. Дзюблюк О.В Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки [Електронний ресурс]: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/524/1/dzyublyuk-2000.pdf
6. Державна служба статистики. Економічні та державні показники [Електронний ресурс]: https://ukrstat.gov.ua/imf/Pokaz.html
7. Журенко К.Є. Особливості діяльності банківських систем під час військових конфліктів[Електронний ресурс]: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/89987/3/Zhurenko_bac_rob.pdf
8. ЗУ Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text
9. Мінус 8 банків із 71 з 24.02.2022[Електронний ресурс]: https://tverezo.info/post/176206

10. Нєізвєстна О. В.,. Ткачук К. В Дослідження сучасного стану кредитування економіки україни з боку банківського сектору[Електронний ресурс]: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/67.pdf
11. НБУ Статистика[Електронний ресурс]: https://bank.gov.ua/ua/statistic
12. НБУ. «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [Електронний ресурс]: https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686
13. Олена Ігорівна Волот, Ірина Миколаївна Пліско Реальний сектор економіки: сутність, складові та його роль взабезпеченні стійкого розвитку економіки держави [Електронний ресурс]: https://journals.uran.ua/nvp_chntu/article/view/73938
14. Постанова № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text
15. Рачівський А.М Інфраструктура забезпечення підприємницької діяльності[Електронний ресурс]: http://ir.polissiauniver.edu.ua/handle/123456789/13613
16. Семеног, А. Ю. Взаємодія банківського і реального секторів економіки України: основні тенденції [Електронний ресурс]: http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/56390
17. Шпанель-Юхта О. І. Особливості банківського кредитування в умовах війни [Електронний ресурс]: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2002
18. Donpress.ua Незалежне видання[Електронний ресурс]: https://donpress.com/news/19-05-2023-vsu-v-goloy-pristani-unichtozhili-bolshoe-kolichestvo-voennoy-tekhniki-rf-i-bolee

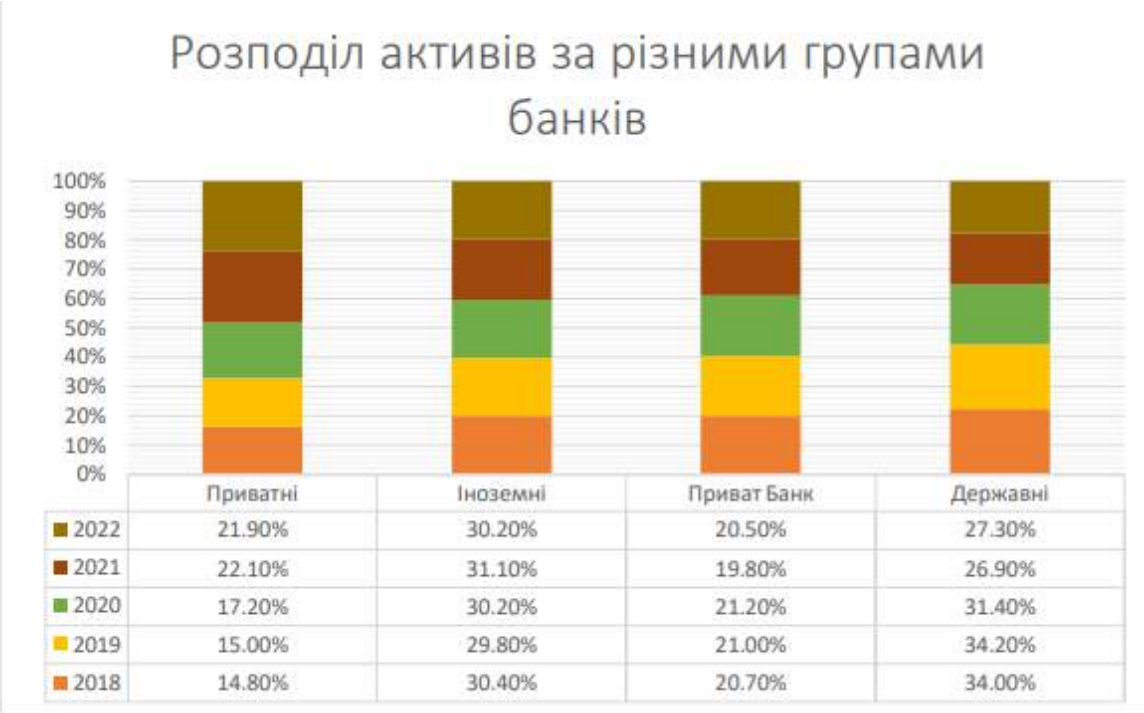
ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

	Кредити надані клієнтам	Кредити що надані СПД	Кредити що надані ФО
2022	1075	823.5	225.7
2021	1067.8	803.1	139.6
2020	980.5	770.2	203.8
2019	1061.9	845.6	212.1
2018	1144.9	939	203.3

ДОДАТОК Б

	Приватні	Іноземні	Приват Банк	Державні
2022	21.90%	30.20%	20.50%	27.30%
2021	22.10%	31.10%	19.80%	26.90%
2020	17.20%	30.20%	21.20%	31.40%
2019	15.00%	29.80%	21.00%	34.20%
2018	14.80%	30.40%	20.70%	34.00%

ДОДАТОК В

Таблиця 2.2 . Валовий внутрішній продукт
(у середньоквартальних цінах базового 2018-2022 рр., млн. грн)

Рік	Сектори реального сектору економіки					Зага-льне	Загальне зростання обсягу, %
	Промис-ловість	Сільське господарст-во	Будів-ництво	Торгівля та послуги	Інші секто-ри		
2018	117 370	99 420	21786	86 325	363 029	687 930	35,5%
2019	108 286	92 543	27241	90 338	378 682	697 090	37,3%
2020	112 985	87 461	30611	100 884	364 765	696 706	37,2%
2021	115 339	122 350	33045	100 575	369 001	740 310	45,8%
2022	64 029	86 759	10805	66 723	279 298	507 614	-

ДОДАТОК Г

Таблиця 2.3 Розподіл за секторами, %

РІк	Сектори реального сектору економіки					Загальне
	Промисло-вість	Сільське господарство	Будів-ництво	Торгівля та послуги	Інші сектори	
2018	17,06%	14,45%	3,1%	12,54%	52,77%	100%
2019	15,53%	13,27%	3,9%	12,95%	54,32%	100%
2020	16,21%	12,55%	4,3%	14,48%	52,35%	100%
2021	15,57%	15,17%	4,4%	13,58%	53,79%	100%
2022	12.61%	17,09%	2,1%	13,14%	55,02%	100%

ДОДАТОК Д

Таблиця 2.4 Кредити та заборгованість клієнтів в АТ «Ідея Банк» 2018-2022 рр., тис.грн.

Рік/найменування статті	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити корпоративним СПД	87 181	1 252	2 233	55 105	89 738
Кредити що надані ФОП	1 346	5 270	16 442	-	-
Іпотечне кредитування	2 098	1 877	2 139	1 940	1 854
Споживче кредитування	4 546 464	6 464 165	6 538 663	8 606 731	8 464 504
Інші кредити	154 528	121 640	32 976	-	-
Усього кредитів за мінусом резервів	4 791 617	4 138 390	3 790 052	4 804 462	2 959 006

ДОДАТОК Ж

Таблиця 2.6. Структура кредитів за видами економічної діяльності в АТ «Ідея Банк» 2018-2022 рр., тис.грн., %.

Рік/найменування статті	2018	%	2019	%	2020	%	2021	%	2022	%
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	67,777	1,42%	1,330	0,02%	9,200	0,14%	25,826	0,30%	40,146	0,30%
Фізичні особи	4,703,090	98,15%	6,587,683	99,90%	6,573,778	99,72%	8,608,671	99,36%	8,466,359	99,36%
Надання фінансових послуг, крім страхув. та Пенсійн. забезпечення	20,518	0,43%	-	0,00%	-	-	-	-	-	-
Переробна промисл.	111	0,00%	516	0,01%	2,132	0,03%	5,114	0,06%	8,763	0,06%
Інші	121	0,00%	4,675	0,07%	7,343	0,11%	24,165	0,28%	40,828	0,28%
Усього кредитів та заборгованості клієнтів до вирахування резервів	4,791,617	100%	6,594,204	100%	6,592,453	100%	8,663,776	100%	8,556,096	100%

ДОДАТОК З

Частка непрацюючих кредитів за видами суб'єктів кредитування за 2018-2022 рр., млн грн., %.

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити корпоративному сектору	500 263	535 770	847 259	371 157	301 665
Частка непрацюючих кредитів, %	56,03	55,83	53,83	46,66	36,10
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	93 353	93 086	73 077	58 230	43 210
частка непрацюючих кредитів, %	53,51	46,04	34,11	27,94	16,86
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	1 372	1 073	946	984	256
частка непрацюючих кредитів, %	6,22	3,71	3,02	2,89	0,84
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	10	838	683	0	0
частка непрацюючих кредитів, %	0,69	29,22	14,48	0,00	0,00

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу (проєкт)

здобувача вищої освіти Державного податкового університету

Ахметзянова Марина Ігорівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Розвиток банківського кредитування реального сектора економіки

(назва теми)

Актуальність теми Розвиток реального сектору економіки насамперед залежить від багатьох чинників та процесів на мікро-, макро- рівні, насамперед, економічної стабільності й темпів розвитку країни. Саме в реальному секторі зосереджені усі галузі економіки, які є виробниками матеріальних та нематеріальних товарів та послуг (окрім фінансово-кредитних та біржових операцій), де забезпечується створення ВВП, розвиток виробничої діяльності, зайнятість населення та усі процеси відтворення.

На сьогоднішній день банківське кредитування залишається важливим інструментом підтримки економіки, бізнесу та окремих СПД. Воно забезпечу інвестиційну діяльність підприємств, поновлює та сприяє збільшенню обігових коштів.

Банки – системно важлива частина, яка складає та реалізовує економічну модель, монетарну політику та функціонування банківської системи. Розвиток банківської системи реального сектора економіки є найголовнішим процесом у реалізації економічного зростання .

Наукова новизна Виявляється в розробці стратегії розвитку кредитуванні СПД, СО та бізнесу. Удосконалення діючої системи кредитування завдяки IT-технологіям та нових програмних алгоритмів. Синергія з державними цифровими програмами дозволить значно покращити аналітично-процесингове навантаження банків, аналіз позичальника та покращення скорингової системи. Застосування програм лізинг+ кредит для бізнесу. Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу У ході виконання роботи здобувачкою магістерського ступеня був проведений глибокий теоретичний аналіз основ кредитування, реального та банківського сектору економіки та їх взаємодія. Окремо слід виділити статистично-аналітичний аналіз, який базувався на обробці великого масиву даних із застосуванням методів порівняння та відхилення. Досліджені у динаміці СПД у розрізі наданих кредитів, іпотечне кредитування та кредитування АТ «Ідея Банк».

Обгрунтованість пропозиції і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації, МФУ України

За результатами дослідження запропоновані розробки, які мають місце у покращенні процесу кредитування реального сектору економіки. Значна частина

направлена на розвиток бізнесу для подальшого зростання, інша – на операційну частину реалізації даного процесу.

Наявність недоліків Недоліком дипломної роботи є відсутність пропозицій для кредитування кожної ланки реального сектору економіки. Проте, вказаний недолік не є обов'язковий та у загальному сприйнятті не впливає на якість її виконання.

Загальний висновок і оцінка роботи Робота написана технічно грамотна, тему магістрантом розкрито повністю. Надані пропозиції є авторськими розробками, сучасні рішення допоможуть значно покращити реалізацію процесу кредитування. Випускна кваліфікаційна робота виконана на високому рівні та заслуговує оцінки «відмінно».

Рецензент відділення
(науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

(підпис, МП) Скопик О. А
(ініціали, прізвище)

«29» 01 2024 р

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи

студентки групи ФМБ-22-1 **Ахметзянової**
Марини Ігорівни на тему "Розвиток системи банківського кредитування реального сектора економіки"

Дипломна робота Ахметзянової М.І. написана на актуальну тему. В роботі досліджено теоретичні аспекти банківського кредитування та проаналізована практика системи банківського кредитування реального сектора економіки України.

Перший розділ присвячено розгляду наукових підходів до трактування поняття "банківське кредитування реального сектора економіки" та визначена роль банківського кредитування у розвитку реального сектора економіки.

Аналітична частина дипломної роботи фокусується на оцінці стану банківського кредитування реального сектора економіки в Україні, тенденціях та динаміці. Аналізується вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на банківське кредитування реального сектора економіки та оцінюється динаміка банківського кредитування під час кризових ситуацій, зумовлених пандемією Covid-19 та воєнними діями.

На основі проведеної оцінки тенденцій та динамік банківського кредитування реального сектора економіки України запропоновано формування стратегії та тактики розвитку банківського кредитування реального сектора економіки, а також розроблення та впровадження нових кредитних програм для суб'єктів підприємництва.

Дипломна робота Ахметзянової М.І. може бути рекомендована до захисту з оцінкою 42 бали.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи

_____ **О.І.Береславська** _____
(підпис) (дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти

_____
(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «__»_____ ___202__ № допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ О.І. Береславська
(підпис) (прізвище, ініціали)